

AGLOMERATSIYALAR RIVOJLANISHNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'ZIGA XOS O'RNI

Shohruh Mardonov

TDSHU doktoranti

m.shokhrukh92@gmail.com

ANNOTATSIYA

Aglomeratsiyalar, iqtisodiyotning mamlakatdagi rivojlanishida ahamiyatli va katta rolni o'ynaydigan konseptlardan biri. Aglomeratsiya, bir xil sohada faoliyat yuritadigan va geografik ravishda yaqindagi joylashgan korxonalarining o'rnatilishi va rivojlanishi natijasida paydo bo'ladigan kengayish va birlashmalari ifodalaydi. Aglomeratsiyalar o'rnatilishi iqtisodiy faoliyatning konsentratsiyasi va kengayishi natijasidir. Bu kengayishlar, turli xil sohalar uchun o'zaro bog'liqlik, qo'shimcha mavjudlik va sinergiya yaratish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Aglomeratsiya, urbanizatsiya, iqtisodiyot, geografiya, rivojlanish, konsentratsiya, infrasutrukturna.

ABSTRACT

Agglomerations are one of the concepts that play a significant role in the development of the economy in the country. Agglomeration refers to the expansion and mergers that occur as a result of the establishment and development of enterprises operating in the same field and located geographically nearby. The establishment of agglomerations is the result of the concentration and expansion of economic activity. This allows for expansions, interconnections, additional availability and synergies for many different areas.

Key words: Agglomeration, urbanization, economy, geography, development, concentration, infrastructure.

АННОТАЦИЯ

Агломерации являются одним из понятий, играющих значительную роль в развитии экономики страны. Под агломерацией понимают расширение и слияния, происходящие в результате создания и развития предприятий, работающих в одной области и расположенных географически близко. Создание агломераций является результатом концентрации и расширения экономической деятельности. Это обеспечивает расширение, взаимосвязь, дополнительную доступность и синергию во многих различных областях.

Ключевые слова: Агломерация, урбанизация, экономика, география, развитие, концентрация, инфраструктура.

KIRISH

Aglomeratsiyalarni shakllantirish va ularni rovojlantirish jarayonlarini bir nechta olimlar turli yo‘nalishlarda o‘rganishgan. Ular o‘zлari o‘zganayotgan mintaqasi nuqtai nazaridan aglomeratsiyalarga ta’rif va tavsif berishgan. Xususan: Harvard universitetining professori Edvard Glaeser aglomeratsiya iqtisodiyoti va uning mamalakat rivojidagi o‘rni haqida bir qancha izlanishlar olib borga. Rus olimlaridan esa Lappo aglomeratsiyalarning geografik joylashuvi va uning iqtisodiy ahamiyatini ochib bergen.

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish uchun bir nechta omillar ahamiyatga egadir. Chunonchi aglomeratsiyalar hududiy rivojlanish va iqtisodiy salohiyatni oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadigan sohalardan biri hisoblanadi. Aglomeratsiyalarning taraqqiy ettishi uchun bir necha yo‘nalishlarni belgilab olish maqsadga muvofiq bo‘ladi:

Rivojlanishga imkon beruvchi resurslar va infrastruktura: Aglomeratsiyalar o‘rnatilgan hududlarda, resurslar va infrastrukturani birlashtirish yoki bir-biriga yaqinlashirish imkonini beradi. Bu, korxona uchun vaqt, transport va kommunikatsiya tarmoqlari, ishchi kuch va boshqa muhim resurslarga ega bo‘lish imkoniyatini oshiradi,

Korxonalarning iqtisodiy maslahatlari: Aglomeratsiyalarda ko‘p korxonalarни bir joyda to‘plashi, ularga o‘zaro hamkorlik, ko‘p tovarlarni birlashtirish va xizmatlarni taklif qilish imkonini beradi. Bunda o‘sish bilan birga, qo‘srimcha bozorlar, xizmatlarni taklif qilish va narxlarni kamaytirishning o‘zaro ta’siri mavjud,

Innovatsiyalar va bilim: Aglomeratsiyalar, innovatsiyalar va yangi texnologiyalar o‘rnatishga imkon beradi. Korxonalarning bir-biriga yaqinligi, bilim va innovatsiyalar bilan bo‘lgan ta’sir-tadbirlarga olib keladi va yangi g‘oyalar va yechimlarni tezroq tarqatish imkonini beradi.

Mahalliy bozorlar va ishchi kuch: Aglomeratsiyalar katta bozorlarni birlashtirish imkonini beradi. Bu, korxonalarga katta miqdorda xaridorlar bilan bog‘liqlik va tovarlarni keng to‘lovlar bilan sotish imkonini beradi. Qo‘srimcha ishchilar uchun ham, katta aglomeratsiyalar ish o‘rinlarini o‘sirish imkonini beradi¹.

Aglomeratsiyalar mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyatini esa quyidagi yo‘llarda ifodalash mumkin:

Iqtisodiy rivojlanish: Aglomeratsiyalar iqtisodiy o‘sishga imkon beradi. Korxonalarning birlashishi va ko‘p tovarlarni birlashtirish imkonini olgan holda,

¹ International Labour Organization World employment and Social Outlook, The role of digital labour platforms in transforming the world of work. Route des Morillons 4-1211 Geneva 22 Switzerland 2021 pp 90-93.

ishchi kuchi, innovatsiyalar va iqtisodiy faoliyatning turli sohalarida rivojlanishni yanada stimulyatsiya qilish mumkin.

Ish o‘rinlarining yaratilishi: Aglomeratsiyalar keng ish o‘rinlari yaratish imkonini beradi. Bu korxonalarga ishchi kuchini jalg qilish, ishga kirish va ish bilan bog‘liq bo‘lgan qo‘srimcha xizmatlarni taklif qilish imkonini kengaytiradi.

Innovatsiyalar va yangiliklar: Aglomeratsiyalar innovatsiyalar va yangi texnologiyalar o‘rnatishning o‘zaro aloqalar va sinergiyasini oshiradi. Bu, yangi ideyalar va yechimlarni tezroq tarqatish, yangi sohalarda ishlab chiqarish va iste’mol qilish uchun muhim imkoniyatlarni beradi.

Savdo va eksport potensiali: Aglomeratsiyalar korxonalarni bozorlarga yaqinlashirish va eksportga imkon beradi. Ko‘p korxonalarning bir-biriga yaqinligi, ularga eksport qilish va savdo aloqalarini rivojlantirish imkonini beradi. Bu esa mamlakatning eksport potensialini oshiradi va iqtisodiy rivojlanishga qo‘srimcha o‘zgarishlar kiritadi.

Kapital va moliya resurslari: Aglomeratsiyalar katta moliya markazlari va sarmoya resurslarini jalg qilishga imkon beradi. Bu, moliya institutlarining konsentratsiyasi, kapitalni jalg qilish va sarmoya muomalalarini osonlashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, aglomeratsiyalar mamlakat iqtisodiyotida qo‘srimcha masalalarni ham o‘z ichiga oladi. Bu masalalar, transport va kommunikatsiya tarmoqlarining rivojlanishi, ta’lim va bilim sohasidagi investitsiyalar, infrastrukturani rivojlantirish va ijtimoiy sohada ko‘p tovarlarni taklif qilish va xizmatlarni oshirishning o‘zaro aloqalarini rivojlantirishni o‘z ichiga oladi.

Aglomeratsiyalar rivojlanishida mamlakatning iqtisodiyotini kuchaytirish, innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatish, ish o‘rinlarini yaratish, moliya resurslarini jalg qilish va bozorlarga kirish imkonini kengaytirish kabi muhim imkoniyatlarni beradi. Shuningdek, ular mahalliy iqtisodiyotni global bozorga bog‘lash va mamlakatning rivojlanishini sifatli va samarali shaklda rag‘batlantirishga yordam beradi.

Aglomeratsiyalar, mamlakat iqtisodiyotida rivojlanishni tezlashtirish, innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatish, ish o‘rinlarini yaratish, kapital jalg qilish va bozorlarga kirish imkonini kengaytirish kabi muhim imkoniyatlarni beradi. Shuningdek, ular mamlakatning iqtisodiy faoliyatini konsentratsiyalash va kengaytirish, korxonalarning rivojlanishini rag‘batlantirish va mamlakat iqtisodiyotidagi bozorlar va savdo aloqalarini rivojlantirishda katta ro‘lini o‘ynaydi.

Quyidagi asosiy yo‘llar orqali aglomeratsiyalar ish o‘rinlarini yaratishga ta’sir qiladi:

Iqtisodiy ko‘pukladlilik: Aglomeratsiyalar, korxonalarning bir-biriga yaqinligi va ularga qo‘shimcha xizmatlar taklif qilish imkonini beradi. Bu esa ishchi kuchni jalg qilish va ishga kirishni osonlashtiradi. Aglomeratsiyalar orqali, ish qidiruvchilar o‘rtasidagi ta’riflar oshadi va ish o‘rinlarining bo‘shligi tez to‘lanadi.

Sinergiya: Aglomeratsiyalar, bir-biriga yaqin korxonalarning innovatsiyalar, bilim, va texnologiyalar bilan ta’sir-tadbirlar olib kelishiga imkon beradi. Ular o‘rtasidagi bilim va ishbirliklar yangi g‘oyalar va yechimlarni tezroq tarqatishga yo‘l ochadi. Aglomeratsiyalardagi sinergiya, ishchi kuchi va innovatsiyalarni oshiradi va yangi sohalarda ish o‘rinlarini yaratishga olib keladi.

Kengaygan bozor: Aglomeratsiyalar katta bozorlar yaratishga imkon beradi. Korxonalarning bir-biriga yaqinligi ularga bozorlarga kirish imkonini beradi. Bu esa korxonalarning sotish va xizmatlarni taklif qilish imkonlarini oshiradi va kengayishchan bozorlar yaratishga olib keladi. Katta bozorlar, ish o‘rinlarining kengayishini rag‘batlantiradi.

Ishchi kuchni jalg qilish: Aglomeratsiyalar, ish o‘rinlarini jalg qilishga imkon beradi. Korxonalarning bir-biriga yaqinligi, ishchi kuchni jalg qilishning osonlashtirish va ish qidiruvchilar uchun ko‘plab ish o‘rnlari yaratish imkonini beradi. Agglomeratsiyalar, ishlab chiqarish sohasidagi ish o‘rinlarini konsentratsiyalash va kengaytirishda muhim rol o‘ynayadi².

Aglomeratsiyalar, ish o‘rinlarini yaratishda ishchi kuchni jalg qilish, sinergiya yaratish, kengayuvchan bozorlar yaratish, xususiy mahsulotlar va ko‘nikmalar yaratish kabi yo‘llarda muhim rol o‘ynayadi. Ular korxonalarning bir-biriga yaqinligini va ko‘p tovarlarni birlashtirish imkonini berib, ko‘plab ish o‘rinlarini yaratish va iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirish imkonini beradi.

Aglomeratsiyalar rivojlanishi uchun bir qancha qo‘llanmalar va strategiyalar mavjud. Ulardan ba’zi muhimlarini quyidagicha keltirish mumkin:

Infrastruktura va urbanizatsiya: Aglomeratsiyalar rivojlanishi uchun yaxshi tuzilgan va rivojlangan infrastruktura zarur. Bu, yo‘l-transport tarmoqlari, kommunikatsiya tarmoqlari, energiya ta’minoti, suv va kanalizatsiya tizimlari, oziq-ovqat do‘konlari, ta’lim muassasalari, sog‘lomlik xizmatlari kabi zarur infrastrukturani o‘z ichiga oladi. Urbanizatsiya strategiyalari, shaharlar va kasabalar bo‘ylab rivojlanishni tartibga soladi, infrastruktura va yashash zonalarini tuzishga yordam beradi.

Sarmoya va moliya imkoniyatlari: Aglomeratsiyalar rivojlanishi uchun sarmoya va moliya imkoniyatlari muhimdir. Sarmoya institutlarining yanada rivojlanishi,

² Kathleen Bolter, Jim Robey. Agglomeration Economies: A Literature Review. Prepared for The Fund for our Economic Future (FFEF) 4415 Euclid Avenue, Suite 203 Cleveland, Ohio 44103 June 30. 2020 pp 6-8.
<https://research.upjohn.org/reports/252>

moliya resurslarini jalb qilish, korxonalarni moliyalashtirish va kreditlarni osonlashtirish imkonini beradi. Agar korxonalarga sarmoya muomalalari, kapital jalb qilish va boshqalar kabi moliya imkoniyatlari berilsa, ular yangi sohalar yaratish va rivojlanishda tezroq ilerleyishadi.

Innovatsiya va ta'lim: Innovatsiya va ta'limning rivojlanishi aglomeratsiyalar uchun kritikdir. Innovatsiya markazlari, universitetlar, tadqiqot markazlari, innovatsion laboratoriylar kabi institutlar, yangi g'oyalar, texnologiyalar va yangiliklarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim institutlarining ko'pligi shuningdek, korxonalarning xodimlarini o'quv-markazlarga yaqinlashtirish va ularga sohalarda talabga javob berishga tayyorlashda muhim rol o'yaydi.

Suhbat va hamkorlik: Aglomeratsiyalar rivojlanishi uchun korxonalarning o'rtaqidagi suhbat, hamkorlik va ishbirligi muhimdir. Bunday hamkorliklar innovatsiyalarni, texnologiyalar va tajribalarni almashishga, xizmatlarni birlashtirishga, marketing va savdo muammolarini hal qilishga yordam beradi. Bunday hamkorliklar, korxonalarning kuchli aloqalar va tajribalar orqali bir-birini rag'batlantiradi va rivojlanishga olib keladi.

Sanoat va soha rivojlanishi: Sanoat va soha rivojlanishi strategiyalari, aglomeratsiyalar rivojlanishini rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu strategiyalar, mahsulotlarni ishlab chiqarish, yangi sohalar yaratish, sanoat va soha innovatsiyalarini rag'batlantirish, sanoat korxonalari va biznesning kuchini oshirishga qaratilgan ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi³.

Bu faqat bir nechta misollar va strategiyalardir, aglomeratsiyalar rivojlanishini ta'minlash uchun boshqa ko'rsatkichlar va strategiyalar ham mavjud bo'lishi mumkin. Har bir mamlakat o'zining iqtisodiyotining xususiyatlariga va maqsadlariga muvofiq, aglomeratsiyalar rivojlanishiga yo'l qo'yadigan strategiyalarni tanlashga qaratilgan bo'ladi.

Aglomeratsiyalar mamlakat iqtisodiyotida innovatsiyalar va yangiliklarni o'rnatishga quyidagi yordamlar bilan yordam beradi:

Bilim va ta'lim institutlarining integratsiyasi: Aglomeratsiyalar, universitetlar, tadqiqot institutlari, innovatsion laboratoriylar va boshqa bilim va ta'lim muassasalarini o'z ichiga oladi. Ular o'rtaqidagi integratsiya va hamkorliklar, yangi ideyalar, ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar almashishini rag'batlantiradi. Bu institutlar korxonalarga texnologik yordam berish, yuqori malakali kadrlarni ta'minlash va yangi sohalar yaratishda muhim rol o'yaydi.

³ Salinas, Gonzalo. 2021. "Proximity and Horizontal Policies: The Backbone of Export Diversification." IMF Working Paper 21/64, International Monetary Fund, Washington, DC.

Aglomeratsiyalar, innovatsiya va yangiliklarni rag‘batlantirish uchun ko‘plablik va innovatsiyalar markazlarini o‘z ichiga oladi. Bu markazlar, innovatsion fikrlarni yaratish va ulardan foydalanish uchun yaratilgan mahsulotlarni taqdim etishga yo‘l qo‘yadi. Bu markazlar, innovatsiyalar uchun moliyaviy yordam, tajribalar va konsultatsiyalar ko‘rsatadi, shuningdek, yangi biznes loyihalarini qo‘llash imkonini beradi⁴.

Aglomeratsiyalar startap inkubatorlarini rivojlantirish orqali yangi biznes loyihalarini qo‘llashga yordam beradi. Startap inkubatorlari, yangi fikrlarni, startap kompaniyalarini va biznes loyihalarini qo‘llab-quvvatlaydi. Ular moliyaviy yordam, mentorlik, tajribalar va turli resurslarni taqdim etish orqali startapchilarni innovatsiya va yangiliklarni rivojlantirishga o‘zlashtiradi.

Korxonalarning bir-biriga yaqinligini ta‘minlash orqali innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatishga imkon beradigan xussusiyatlar ham aglomeratsiyalarda mavjud. Korxonalarning yaqinligi ularga o‘rtacha xizmatlarni taklif qilish, tajribalar almashish va soha bo‘yicha hamkorlik qilish imkonini beradi. Bunday tashkilotlar o‘rtasidagi aloqalar, yangi loyihalarini rivojlantirish va kuchli innovatsiyalar o‘rnini yaratishga olib keladi.

Aglomeratsiyalar, sanoat korxonalari va texnologik inkubatorlarni o‘z ichiga oladi, ularni rivojlantiradi va ularga moliyaviy yordam beradi. Bunday inkubatorlar, yangi texnologiyalar, produksiyalar va innovatsiyalar uchun imkon yaratish, sanoat korxonalari va texnologik sohalar rivojlanishiga yordam berish va ularga innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatishga imkon berish uchun yo‘l ochadi.

Urbanizatsiya jarayoni innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatishga yordam berish uchun bilim va ta‘lim institutlarining integratsiyasi, ko‘plablik va innovatsiyalar markazlari, startap inkubatorlari, korxonalarning bir-biriga yaqinligi, sanoat korxonalari va texnologik inkubatorlar kabi yordamchilar bilan muhim rol o‘ynaydi. Ular innovatsiyalar va yangiliklarni rivojlantirish, tajribalar almashish va yangiboshlang‘ich resurslarni taqdim etish va innovatsion g‘oyalar va biznes loyihalarini rivojlantirish uchun kerakli muhitni yaratishda o‘zlashtiradi.

Startap inkubatorlari aglomeratsiyalar o‘rtasida innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatishda katta yordam beradi. Quyidagi yo‘llar orqali startap inkubatorlari innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatishga yordam beradi:

Biznes qo‘llab-quvvatlash: Startap inkubatorlari yangi biznes loyihalariga moliyaviy, texnikaviy va soha bo‘yicha qo‘llab-quvvatlash ko‘rsatadi. Ular startapchilarga moliyaviy resurslarni taqdim etish, biznes modellari va investitsiya

⁴ Stern, Nicholas. 2021. “A Time for Action on Climate Change and a Time for Change in Economics.” Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper 397, Centre for Climate Change Economics and Policy, London.

strategiyalarini tuzishda yordam berish, bozor analizi va marketing strategiyalari bilan muvofiq ko‘rsatkichlar berish, to‘lov tizimlari va biznes jarayonlarini yaratishda yordam berishadi.

Mentorlik va konsultatsiyalar: Startap inkubatorlari startapchilarga mentorlik va konsultatsiyalar ko‘rsatadi. Ular tajribali biznes vakillarini, sohalarda mutaxassislik qilgan ekspertlarni va sohasida muvaffaqiyatli bo‘lgan shaxslarni startapchilar bilan bog‘lashadi. Bu mentorlar va konsulantlar, startapchilarni biznes strategiyalari, tashkilot va boshqaruv, marketing, moliyalashtirish va turli sohalarda yordam berishda ko‘maklashadi.

Tashkilotlararo aloqalar: Startap inkubatorlari tashkilotlararo aloqalar o‘rnatishda ham muhim rol o‘ynayadi. Ular startapchilarni korxonalarga, investorlarga va biznes partnyorlarga bog‘lashishda yordam beradi. Bu aloqalar startapchilarga kapital jalb qilish, yangi bozorlarga kirish, xizmatlarni taklif qilish va yangi imkoniyatlarni ochish imkonini beradi.

Infrastruktura va resurslar: Startap inkubatorlari yangi biznes loyihalariga o‘zlarining tashkil etgan inkubator markazlarida infrastruktura va resurslar taqdim etish orqali yordam beradi. Bu markazlar, ofis xonalarini, laboratoriylar, texnika va dasturlash vositalarini, internet tarmoqlarini, konferensiylar va o‘quv mashg‘ulotlarini o‘z ichiga oladi. Bu resurslar startaplarga qulayliklar yaratadi va ularga yangi bizneslarini rivojlantirish uchun muhitni taqdim etadi.

Networking va kooperatsiyalar: Startap inkubatorlari startapchilarni bir-biriga va biznes jamiyatiga bog‘lashishda yordam beradi. Ular biznes tadbirlarini, konferensiyalarni, tanlovlari va shu kabi tadbirlarni tashkil etish orqali startapchilarni tanishliklar va aloqalar o‘rnatishga imkon beradi. Bunday networking faoliyatlar startapchilarga muhim hamkorliklar, investitsiyalar va yangi imkoniyatlar olishda yordam beradi⁵.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, startap inkubatorlari biznes dasturini tuzish, yangi g‘oyalar va loyihalarni rivojlantirish, qo‘llab-quvvatlash va ta’limlarni tashkil etish, sertifikatlar va mukofotlar bilan tadbirlar o‘tkazish, investitsiya imkoniyatlarini taqdim etish kabi ko‘plab faoliyatlar bilan startapchilarga yordam beradi.

Barcha usullar bilan, startap inkubatorlari agglomeratsiyalar o‘rtasida innovatsiyalar va yangiliklarni o‘rnatishda startapchilarga qo‘llab-quvvatlash, mentorlik, tashkilotlararo aloqalar, infrastruktura va resurslar taqdim etish, networking va tanishliklar bilan yordam beradi. Bu yordamlar startapchilarni

⁵ UNCTAD. 2016. “Trade and Development Report, 2016: Structural Transformation for Inclusive and Sustained Growth.”

muvaffaqiyatli bo‘lishda va ularga innovatsiyalarini rivojlantirishda qo‘llaniladigan yo‘llarni o‘zlashtirishda muhim rol o‘ynayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2017b. “OECD Science, Technology and Industry Scoreboard, 2017: The Digital Transformation.”
2. Ohashi, Hiroshi. 2005. “Learning by Doing, Export Subsidies, and Industry Growth: Japanese Steel in the 1950s and 1960s.” *Journal of International Economics* 66 (2): 297–323.
3. Pack, Howard, and Kamal Saggi. 2006. “Is There a Case for Industrial Policy? A Critical Survey.” *World Bank Research Observer* 21 (2): 267–97.
4. Rodrik, Dani. 2013. “Unconditional Convergence in Manufacturing.” *Quarterly Journal of Economics* 128 (1):165–204.
5. Rodrik, Dani. 2016. “Premature Deindustrialization.” *Journal of Economic Growth* 21 (1): 1–33.
6. Rosenthal, S., and W. C. Strange. 2004. “Evidence on the Nature and Sources of Agglomeration Economies.” In *Handbook of Regional and Urban Economics* 4, edited by V. Henderson and J. F. Thisse, 2119–71. Amsterdam: Elsevier.
7. Salinas, Gonzalo. 2021. “Proximity and Horizontal Policies: The Backbone of Export Diversification.” IMF Working Paper 21/64, International Monetary Fund, Washington, DC.
8. Stern, Nicholas. 2021. “A Time for Action on Climate Change and a Time for Change in Economics.” Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper 397, Centre for Climate Change Economics and Policy, London.
9. Thorne, Janine, and Charlotte du Toit. 2009. “A Macro-Framework for Successful Development Banks.” *Development Southern Africa* 26 (5): 677–94.
10. Tirole, Jean. 2017. *Economics for the Common Good*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
11. UNCTAD. 2016. “Trade and Development Report, 2016: Structural Transformation for Inclusive and Sustained Growth.”